

■ УДК 94(477):323.27] "1917.10"

В. М. Шейко, доктор історичних наук, професор, Харківська державна академія культури, м. Харків

ЖОВТНЕВИЙ ПЕРЕВОРОТ 1917 Р. ТА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ В УКРАЇНІ

Проаналізовано процеси трансформації соціальних, політичних і професійних позицій різних верств старої інтелігенції України під час жовтневого перевороту в 1917 р. Особливу увагу приділено з'ясуванню особливостей взаємин різноманітних соціальних угруповань інтелігенції, з одного боку, і радянської влади та більшовицької партії в Україні, з іншого. Характеризуються особливості вказаних процесів в Україні, вплив на них необхідності вирішення національного питання, зокрема розвитку національної культури. При цьому з'ясовуються принципи ставлення радянської влади й більшовицької партії до старої інтелігенції України.

Ключові слова: *інтелігенція, радянська влада, революція, національна культура.*

В. Н. Шейко, доктор исторических наук, профессор, Харьковская государственная академия культуры, г. Харьков

ОКТАБРЬСКИЙ ПЕРЕВОРОТ 1917 Г. И ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ В УКРАИНЕ

Анализируются процессы трансформации социальных, политических и профессиональных позиций разных слоев старой интеллигенции Украины во время октябрьского переворота в 1917 г. Особенное внимание уделяется выяснению особенностей взаимоотношений разнообразных социальных группировок интеллигенции, с одной стороны, и советской власти и большевистской партии в Украине, с другой. Характеризуются особенности обозначенных процессов в Украине, влияние на них необходимости решения национального вопроса, особенно развития национальной культуры. При этом выясняются принципы отношения советской власти и большевистской партии к старой интеллигенции Украины.

Ключевые слова: *интеллигенция, советская власть, революция, национальная культура.*

V. M. Sheyko, Doctor of Historical Sciences, Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

THE OCTOBER COUP OF 1917 AND THE INTELLIGENTSIA IN UKRAINE

The author analyzes the processes of transformation of social, political and professional views of different strata of the old intelligentsia in Ukraine during the October coup in 1917. Special attention is paid to examining the interrelations between the different social groups of the intelligentsia, on the one hand, and the Soviet government and the Bolshevik party in Ukraine, on the other. The paper describes the features of these in Ukraine, the influence on them of the need to solve the national question, especially the issue of the development of national culture. The principles of the attitude of the Soviet authorities and the Bolshevik party to the old intelligentsia of Ukraine are identified.

Keywords: *intelligentsia, Soviet authorities, revolution, national culture.*

Постановка проблеми. Як зазначалося в одній із праць [49], інтелігенція в Україні була нечисленною, але відігравала значну політичну роль у суспільному житті, формуванні громадської думки, боротьбі за національне визволення, за національну культуру, українську мову й піднесення культурно-освітнього рівня населення. Роль інтелігенції, особливо її передових, демократично налаштованих верств у суспільно-політичному просторі України вирізнялася на фоні неписьменності основної маси населення, її безправного й жебрацького становища. Демократичні традиції передової інтелігенції України, її служіння духовним, насущним потребам народу в його боротьбі за своє національне визволення, за національну культуру були тими ознаками, які становили вікову традицію в історії національної інтелігенції [19, с. 5]. Аналіз літератури з цих питань частково здійснено в попередніх публікаціях [49]. Для аналізу трансформаційних соціально-політичних процесів у лавах інтелігенції напередодні революційних подій жовтня 1917 р. конче необхідно зважати на ідейні настанови партії більшовиків і її лідера Леніна. З іншого боку, слід розглянути соціальну практику того часу і взаємовідносини владних радянських і партійних структур з інтелігенцією, лінію водорозділу в лавах інтелігенції, яку зумовило її ставлення до нової влади і владних радянсько-партійних структур, тобто розглянути різноманіття політичного спектра ставлення інтелігенції до нової влади, а нової влади – до старої інтелігенції.

Мета статті – проаналізувати трансформаційні процеси соціальних, політичних, професійних настроїв старої інтелігенції України після більшовицького перевороту в 1917 р., еволюцію взаємин інтелігенції і влади.

Методологічна основа статті – принципи й методи культурології, компаративістики та нарративістики. Саме ці методи дозволили проаналізувати основні процеси взаємин між владою, зокрема і радянською, та старою інтелігенцією, її соціальний стан, політичні настрої та професійну спрямованість стосовно передусім радянської влади в Україні після жовтневого перевороту 1917 р.

Виклад основного матеріалу дослідження. З наближенням подій жовтня 1917 р. рушійні сили суспільства продовжували поляризуватися. Диференціювалися й настрої інтелігенції. «Російська інтелігенція і російське селянство, як соціальні верстви, зіставлювані з пролетаріатом, можуть бути опорою тільки буржуазно-демократичного руху» [25, с. 351]. Подібні висновки Ленін формулював на основі досвіду двох попередніх революцій. «Відлив інтелігенції з лав пролетарської партії, – підкреслювалось у резолюції VI з'їзду РСДРП(б), – який розпочався в 1905 р., став масовим після Лютневої революції, коли класовий зміст діяльності нашої партії неминуче визначив ставлення до неї пролетарських елементів <...>» [38, с. 191].

Стосовно України події жовтня 1917 р. додали до соціальних і проблеми національного руху. І якщо пролетаріат і буржуазія визначили свою політичну позицію, то основна маса інтелігенції ще тривалий час не могла змиритися з жовтневими подіями, які потребували негайного політичного «переозброєння», політичного самовизнання. Показово, що I Всеукраїнський

з'їзд Рад, який відкрився в грудні 1917 р. в Харкові, проголосивши владу Рад в Україні, визнав Українську республіку як федеративну частину Російської республіки [39, с. 51]. І на це мала реагувати і реагувала інтелігенція тодішньої України. Зауважимо: подібні вимоги федералізації України з ініціативи Російської Федерації висуваються й сьогодні. Нині вони викликають бурхливу реакцію різних верств сучасної інтелігенції й політичного істеблішменту України. Уявімо, які труднощі долали різні верстви інтелігенції у своїй соціально-політичній орієнтації під час жовтневих подій 1917 р. Значні кола старої інтелігенції ще тривалий час вагалися у своїх політичних визначеннях між різними політичними силами суспільства, що вели між собою боротьбу за майбутній шлях розвитку України, її національну культуру. Ленін підкреслював: що інтелігенція «найрішучіше і найточніше відбиває і виражає розвиток класових інтересів і політичних угруповань в усьому суспільстві» [22, с. 326]. Окрім того, палітра соціального портрета інтелігенції України, на той час і без того неоднорідного і надзвичайно строкатого, як наголосувалося, була багато в чому ускладнена національним «забарвленням».

Перемогу більшовиків у жовтні 1917 р. інтелігенція України сприйняла по-різному, однак переважно негативно. До того ж, були надії інтелігенції на дії Центральної Ради, яка всіляко прагнула внеможливити перемогу більшовиків у жовтні в Україні. Лише незначна частина старої інтелігенції вітала радянську владу. Основна маса інтелігенції не визнавала або саботувала заходи радянської влади. «Верхам буржуазії і багатій буржуазній інтелігенції: адвокатам, професорам, журналістам, депутатам та ін. майже завжди властиво тяжіти до союзу з Пурішкевичами. З ними зв'язують цю буржуазію тисячі економічних ниток» [23, с. 288]. На відміну від них, як відзначав Ленін, низи інтелігенції, особливо нова, «селянського звання», «<...> тисячами ниток зв'язана з масами безправного, забитого, темного, голодного селянства і всіма умовами свого життя ворожа всякій пурішкевичівщині, всякому союзові з нею» [23, с. 288–289]. У тій самій праці «Нова демократія» Ленін відзначив, що ця інтелігенція сповнена ліберальних забобонів, позбавити від яких мають робітники. «Тільки в міру того, як вона переборюватиме ці пересуди, скидатиме з себе убогство ліберальних ілюзій, пориватиме з лібералами і простягатиме руку робітникам, — судилося їй, новій демократії в Росії, зробити дещо серйозне для справи свободи» [23, с. 289]. Подібним сподіванням не судилося швидко здійснитися. Крім того, проблема взаємин нової влади й інтелігенції, як підкреслювалося, в Україні набагато ускладнювалася національним питанням і напруженим перебігом політичних подій. Отже, соціальна практика диктувала на той час свій «сценарій» взаємин нової влади і старої інтелігенції в Україні.

На момент жовтневих подій і невдовзі після них у 1917 р. низи інтелігенції з непорозумінням, підозріло, навіть вояволично та вороже поставилися до жовтня 1917 р. і радянської влади, яка претендувала на повноту влади в Україні, прагнучи усунути інших претендентів, передусім Центральну Раду, на яку покладали надію ті ж національно налаштовані верстви інтелігенції.

На відміну від верхніх і нижніх верств інтелігенції існувала й середня верства, яка за соціальним положенням, рівнем життя і політичної орієнтації посідала проміжні позиції. Останнє багато в чому пояснює природу значніших за масштабами і термінами вагань середніх лав старої інтелігенції у визначенні свого ставлення до радянської влади і більшовицької партії.

Водночас необхідно зазначити, що на практиці цей процес відбувався набагато карколомніше, різнобарвніше, складніше і надзвичайно болісніше. Адже за кожним представником інтелігенції стояли їх сім'ї, родичі, близькі, знайомі, й від рішення кожного інтелігента залежала не тільки його особиста доля, а й доля всієї його родини. Можна назвати немало представників старої інтелігенції України, котрі всупереч обставинам, стримано або навіть позитивно поставилися до появи нової влади й залишалися на своїх робочих місцях. Однак подібні прояви були винятком.

Сама гострота і складність колізій політичної боротьби, різноманітний спектр політичної орієнтації представників різних прошарків і груп інтелігенції, незвичайність, безпрецедентність і заплутаність соціально-політичних ситуацій, у яких опинився кожен окремих представник інтелігенції, своєрідність середовища кожної верстви інтелігенції, індивідуалізм роботи, схильність до колабораціонізму і компромісів тощо призводили іноді до парадоксальних явищ. При цьому слід нагадати зауваження відомого вченого, який одним із перших досліджував указану тематику, — С. О. Федюкіна, що інтелігенція за своїми політичними поглядами не знала і достатньо різкого розподілу на певні групи за своїм ставленням до жовтня 1917 р., що грані ці були вельми умовними залежно від обстановки, яка постійно змінювалася [42, с. 34]. Окрім того, слід зважати на вплив на інтелігенцію України позиції окремих передових її представників, які позитивно поставилися до радянської влади. Так, відомий учений-матеріаліст К. А. Тімірязєв перед смертю через лікаря-більшовика Б. С. Вайсберга звернувся до Леніна і більшовицької партії. «Я завжди прагнув служити людству, — твердив К. А. Тімірязєв, — і я радий, що в ці серйозні для мене хвилини бачу Вас, представника тієї партії, яка дійсно служить людству. Більшовики, які втілюють ленінізм, — я вірю і переконаний, — працюють для щастя народу і приведуть його до щастя. Я завжди був Ваш і з Вами <...>» [35, с. 160]. О. Блок засвідчував своє позитивне ставлення до жовтня 1917 р. [5, с. 363]. Тоді ж вийшла друком його стаття «Інтелігенція і революція», у якій автор осуджував інтелігенцію, яка не визнавала жовтневу революцію [4]. Жовтневу революцію визнав відомий учений О. О. Богомолець, доля якого тісно пов'язана з Україною та деякими іншими представниками старої інтелігенції України [36, с. 90].

Відомий лікар Н. М. Левчановський згадував, що в грудні 1919 р., коли панував голод, люди вмирили від епідемії, йшла жорстока і кривава громадянська війна, а О. О. Богомолець не тільки активно працював, допомагаючи людям долати епідемії, а й здійснював наукові експерименти. І на запитання згаданого лікаря про те, чим він займається, серйозно і без пафосу відповів, що «служить революції» [36, с. 96].

Одним із перших визнав радянську владу вже відомий на той час філолог-славіст, письменник, сходознавець, історик і фольклорист, котрий володів десятками мов, — професор А. Ю. Кримський. До речі, він був одним із небагатьох учених дореволюційного часу, які продовжували кращі традиції просвітницької, демократичної інтелігенції. Він став одним із засновників і перших керівників Української Академії наук [20, с. 601; 37, с. 178]. А. Ю. Кримський публічно через пресу визнав нову владу [14]. З перших років радянської влади він вів і активну громадську роботу [15]. Визнав жовтень і відомий математик, професор Д. О. Граве [43]. Він також брав активну участь в організації АН УРСР, став одним із перших її академіків, створив у Києві відому школу алгебри [8, с. 859; 16].

Визнали жовтень і продовжували роботу, дотримуючи демократичних позицій, такі відомі вчені: історики України Д. І. Багалій [1, с. 145], О. І. Левицький [32, с. 126], геолог і мінералог П. А. Тутковський, котрий став академіком АН УРСР і очолив фізико-математичний відділ вказаної академії. До речі, він також покладав надії на щастя українського народу при новій владі [41, с. 19].

Значну підготовчу роботу з організації Академії наук України, як підкреслювалось, здійснила група відомих учених, таких як: Д. І. Багалій, А. Ю. Кримський, В. І. Вернадський, В. І. Липський, П. А. Тутковський, М. Т. Кащенко, О. В. Фомін, Є. П. Вотчал, С. Г. Тимошенко, М. І. Туган-Барановський та ін. [1, с. 145]. Усі вони потім увійшли до складу академії.

Подібним чином діяла і частина інтелігенції, яка продовжувала працювати, не особливо звертаючи уваги на часту зміну влад в Україні. Часто представники старої інтелігенції продовжували працювати при будь-якій владі, покладаючись не тільки на своє професійне покликання, а й усвідомлюючи необхідність забезпечення життя свого та своїх рідних. Вони, зазвичай, сподівалися на тимчасовість буремних, воєнних і політичних подій і плекали надію на краще життя.

Подібним чином працював і відомий гідролог, професор Є. В. Оппоков. Під його керівництвом осушено десятки боліт, обстежено водні басейни Дніпра, Прип'яті, річок Полтавщини тощо [6, с. 4]. Скромно продовжував свою роботу при будь-якій владі на благо своє й суспільства доктор медицини М. І. Козинцев, брав участь у роботі медичних закладів радянської влади і вів активну громадянську роботу [44].

Не залишають після жовтня 1917 р. свою роботу і певні представники дещо замкнутого, корпоративного прошарку старої інтелігенції — інженерно-технічного: професори Катеринославського гірничого інституту О. М. Терпигорев, Л. Д. Шев'яков, П. Г. Рубін, М. Й. Лебедев [27, с. 37, 38]. Незважаючи на свій похилий вік і труднощі, продовжували плідно працювати: Д. К. Чернов — один із фундаторів металургознавства, який відмовився від пропозиції виїзду за кордон; М. А. Павлов, — за словами академіка І. П. Бардіна, — «батько» російської металургії [3, с. 147, 152]. Гірничий інженер, родом із селянської сім'ї, С. М. Логінов, який пройшов шлях від

робочого до керівника одного із підрозділів об'єднання копалень Донбасу, плідно працював усі роки після подій жовтня [7].

З появою радянської влади і потім після різних влад під час революції і громадянської війни в Україні продовжували творчу роботу такі видатні представники літератури і мистецтва: українські художники А. А. Мурашко, А. К. Богомазов, В. Г. Міллер; одна із засновників українського театру М. К. Заньковецька; відомий новатор українського театру режисер і актор Лесь Курбас; відомі майстри мистецтва К. Г. Стеценко, Н. Д. Леонтович, Я. С. Степовий, П. К. Саксаганський; артист опери, відомий соліст М. І. Донець; музикознавець-фольклорист К. В. Квітка; актор, режисер і педагог М. М. Старицька; відомий український кобзар І. І. Кучугура-Кучеренко; музикознавець-фольклорист і педагог Н. А. Гринченко та ін. [24].

Підкреслимо: якщо представник інтелігенції був походженням із робітників або селян, то його визнання радянської влади було, зазвичай, беззаперечним. Це, наприклад, стосується відомого оперного українського співака М. І. Донця. Народившись у сім'ї робітника Київського заводу «Арсенал», він став відомим співаком ще до жовтня 1917 р. У бурхливій місяці 1917 р. його обрано до Ради солдатських депутатів, у якій керував художньою секцією. Після жовтня 1917 р. М. І. Донця декілька разів запрошували для виїзду на роботу за кордоном, це зумовлювало для нього блискучі можливості. Але він відмовився від них і продовжував працювати в надзвичайно складних умовах на Батьківщині, немало зробивши для підвищення культурно-освітнього рівня українського населення. У 1918 р. художня рада Вишого музичного інституту імені М. В. Лисенка обрала його професором з класу оперного співу. У бурхливі роки революції і громадянської війни в Україні він активно виступав із сольними концертами перед військовослужбовцями, організовував концертні бригади для населення. У подальшому працював у Харківській і Київській опері, здобувши почесне звання заслуженого артиста УРСР [13, с. 314; 45].

Загалом незначна частина старої інтелігенції України, яка дотримувала революційно-демократичних поглядів, ще до жовтня 1917 р. долучились до більшовицької партії. Щоправда, вказані інтелігенти зазнали гострої критики зі сторони національно налаштованих представників старої української інтелігенції, зокрема сина видатного українського письменника — Ю. М. Коцюбинського, сина відомого вченого — А. В. Довнер-Запольського, В. П. Затонського — викладача політехнічного університету. Їх звинувачували у зраді національних інтересів за співпрацю з більшовиками [12, с. 134].

Отже, після жовтня 1917 р. в Україні немало старої інтелігенції з різних соціально-політичних причин або визнала нову владу, або просто очікувала й продовжувала працювати. Частина ж особливо залежної і близької до старих владних структур інтелігенції саботувала нову владу, її представники часто емігрували за кордон або ввійшли до інших партій і сил, які в Україні та за кордоном боролися з радянською владою. Значна частина націоналістично налаштованої старої інтелігенції України вороже зустріла жовтневі

події, нову владу і разом із Центральною Радою, а потім у вимушеній еміграції організували боротьбу проти радянської влади.

Як відомо, класики марксизму, аналізуючи історичний революційний досвід, передбачали подібний розвиток подій. «Нарешті, в ті періоди, коли класова боротьба наближається до розв'язки, процес розкладу всередині пануючого класу, всередині всього старого суспільства набирає такого бурхливого, такого різкого характеру, що невелика частина пануючого класу відрікається від нього і приєднується до революційного класу, до того класу, якому належить майбутнє» [28, с. 418–419].

Однак революційні події в Україні, соціальна практика жовтневих подій, революції і громадянської війни в Україні, коли за короткий час змінилося безліч різних і політичного спрямування влад, виявилися набагато складнішими і економічно, і побутово, і соціально, ніж це передбачали класики марксизму та сам Ленін. В Україні, як підкреслювалося, ці події ускладнювались ще й традиційним національним питанням.

Загалом основна маса старої інтелігенції України не визнала жовтень 1917 р. і нову владу, вважаючи перемогу радянської влади випадковою, жовтневі події 1917 р. — насильницьким переворотом, а нову владу тимчасовою і недовготривалою. Події революції й громадянської війни в Україні спочатку начебто підтверджували подібні сподівання, про що свідчить часта зміна різних влад у карколомній каруселі революції, громадянської війни в Україні. Окрім того, мінливими були і події за межами України. Зазначена частина інтелігенції, зазвичай, продовжувала працювати в складних умовах, сподіваючись на зміну влади й повернення до старого життя або на реалізацію гасел Лютневої революції 1917 р., у які вони у більшості своїй вірили.

Значна частина старої інтелігенції України, яка дотримувала ліберальну ідеологію, після повалення царизму, яке вони зустріли з великою догогочікуваною радістю, перемогу більшовиків у жовтні 1917 р. сприйняли як катастрофу усіх своїх сподівань. Типове для такої категорії інтелігенції ставлення відзначив, наприклад, відомий інженер І. П. Бардін, котрий згадував, будучи уже академіком, що він на той час працював начальником цеху Єнакіївського металургійного заводу. Як тільки стало відомо про жовтневі події в Москві й Петрограді, згадував він, директор заводу втік і робітники захопили владу у свої руки. І. П. Бардін, як голова союзу інженерів міста, засвідчив, що інженерство в цілому виступало за владу капіталістів. Робітники заводу обрали І. П. Бардіна головним інженером і відправили на чолі робочої делегації в Петроград за грошима. Час був складний — на Петроград наступали німці, радянський уряд переїхав у Москву, точилась боротьба з голодом; тривали складні перемовини в Брест-Литовську, від яких залежала і доля України. Однак більшовики, на подив І. П. Бардіна, не тільки прийняли їх, а й виділили чималі кошти і запропонували участь у проєкті електрифікації Донбасу [2, с. 49–53]. Безумовно, якщо вірити споминам інженера, це вразило його. «Виховані на буржуазних поняттях моралі <...> ми, старі інженери, — згадував він, — бачили тільки одну сторону революції, яка лякала, — руйнацію. І багатьох із нас, інженерів, зокрема й

мене, тобто людей, професія яких — творити і будувати, занепокоювала саме ця сторона революції, яка, як з'ясувалося потім, була неминучою» [2, с. 52].

З іншого боку, верхівка більшовицького керівництва в Петрограді на той час була свідомо щодо важливості приваблення інтелігенції на свою сторону, особливо української. І на той час суто класовий, заполітизований підхід до інтелігенції, що базувався виключно на гвалтівницькій політиці, ще не набув сили поширення. Як свідчив один із підсудних зі сфабрикованої так званої «Шахтинської справи» інженер Ю. Н. Матов: «Жовтнева революція усе перевернула вверх дном. Ми не могли поставитися до неї позитивно» [50, с. 41].

Типовою, зокрема і для української інтелігенції, була в цьому сенсі позиція видатного російського фізіолога І. П. Павлова. Ось як характеризував її академік Л. А. Орбелі: «Жовтневу революцію Іван Петрович переживав складно, він уважав, що батьківщина загинула, що воюючі держави розірвуть її на частини» [42, с. 40]. Але що характерно, так це те, що І. П. Павлов був повністю чесним із собою та іншими до кінця, він не боявся владних репресій і дозволяв говорити й діяти так, як уважав за необхідне, відповідно до своїх політичних міркувань і світоглядних позицій. Так, газета «Правда» у вересні 1929 р., відзначаючи його 80-річчя, вказуючи на його великий внесок у світову і російську наукову скарбницю, водночас змушена була відзначити на його начебто хибні суб'єктивні погляди з соціальних питань. Газета «Правда» наголошувала: учений сприйняв революцію як сумний історичний факт, виступив «проти руйнації культурних цінностей новоспеченими комуністами», звинуватив керівництво більшовицької партії у невігластві і цькуванні науки, обурювався класовою політикою партії в питаннях вищої школи тощо.

Дещо своєрідна доля після жовтня 1917 р. в Україні такого прошарку, як письменники, журналісти, літературні критики тощо. Основна їх маса не визнала радянської влади. Олесь Вороний, наприклад, емігрував, Григорій Чупринка долучився до борців проти нової влади, В. Винниченко підтримував боротьбу С. Петлюри проти радянської влади. Значна частина письменників, яка була національно налаштованою, категорично виступила проти нової влади. На авансцену виходять письменники В. Чумак, В. Блакитний, І. Михайличенко. Вони стали своєрідними засновниками пролетарської за походженням і змістом літератури. Пізніше після тривалих вагань до них змушені були долучитися П. Тичина, В. Сосюра, І. Микитенко та ін. [29, с. 6].

Слід зауважити, що гостра боротьба різних влад, їх часта зміна, жорстокі бої громадянської війни не дозволяли визначитись тим чи іншим колам інтелігенції України, особливо її національно налаштованим верствам. Так, відомий український письменник, видатний гуманіст, палкий звинувачувач царизму, борець за правду, людина, котра сміливо викривала у своїх творях страшну картину жорстокої дійсності, мужньо виступала за народні інтереси, В. Г. Короленко, здавалось би, повинен був із радістю вітати пролетарську революцію, владу робітників і селян, однак не визнав події жовтня 1917 р. й радянську владу в Україні [9, с. 3].

До речі, О. М. Горький також відверто, жорстко і часто виступав проти зайвої, як він наголошував, жорстокості стосовно старих спеціалістів, про що неодноразово й обурено писав Леніну.

Значно простіше було орієнтуватися в бурхливому вирі політичних і соціальних подій того часу тим інтелігентам, які мали пролетарське походження. Вони, зазвичай, позитивно вітали події жовтня 1917 р., підтримували, переважно без коливань радянську владу. Так, письменник І. Е. Ізгур, маючи пролетарське походження, на той час десятки різних видань своїх творів, які багаторазово перевидавалися українською, російською і єврейською мовами, прийняв події жовтня 1917 р. Його твори «Да будет свет» і «Здравствуй, коммуна» нова влада відзначила лутературними преміями [46].

Необхідно зауважити, що окремі представники старої інтелігенції України, які спочатку з радістю вітали події жовтня 1917 р., змінили думку після боротьби різних сил за владу, терору, голоду, розрухи. Подібні настрої такої частини старої інтелігенції влучно характеризував відомий російський майстер сцени — І. М. Москвін. «Я з радістю прийняв революцію. Але коли кардинальна зміна старої спадщини, грішним ділом, трохи розгубився, втратив орієнтир, тому що з-під мене витягнули лавку, на котрій я стояв сорок три роки до революції <...>» [31, с. 109–110]. Складно, зрозуміло, однозначно оцінювати подібні заяви представників старої інтелігенції наприкінці 30-х рр. ХХ ст., коли реалізувався «класовий» підхід диктатури пролетаріату до старої інтелігенції, коли репресії й утиски, політичне переслідування і «тюремне» перевиховання, страти і виправно-трудова табори фактично ліквідували основну масу найкваліфікованішої інтелігенції.

Надзвичайно своєрідно сприйняв події жовтня 1917 р. і радянську владу в Україні такий масовий прошарок старої інтелігенції, як учительство. Він віддзеркалив фактично всю своєрідність і складність реакції й поведінки старої інтелігенції. Частина учительства позитивно поставилася до нової влади. До таких належав, наприклад, учитель Я. Ф. Чепіга (Зеленкевич). Співпрацюючи спочатку із Центральною Радою, він потім (радіше за все вимушено) професійно співпрацював з радянською владою [30, с. 2]. Педагогічну роботу він розпочав як педагог сільської школи Катеринославщини в 1895 р., потім — як експерт початкової школи м. Київ (1918 р.), співробітник Наркомпросу України (1919 р.), завідувач дошкільного відділу Київського губернського відділу народної освіти, декан, став проректором Київського інституту народної освіти і згодом його професором. Мав 139 праць загальним обсягом 500 др. арк., вів значну громадську роботу [40, с. 1]. У 1926 р. радянські чиновники, освітня громадськість тепло вітали його із 30-річчям педагогічної й наукової діяльності.

Подібним чином сприйняли нову владу в Україні й деякі відомі педагоги, такі як А. С. Макаренко, Т. Г. Лубенець, С. В. Васильченко та ін. Їх згодом підтримали майстри педагогіки А. М. Астряб, С. Х. Чавдарив, М. Ф. Доденков, Г. С. Костюк, Е. П. Вайда, М. П. Бакевич, П. А. Горбатий, М. П. Добровольська, І. Г. Шестопапов та ін. [34, с. 25, 28].

Симптоматично, як наголошувалося, що шлях вагань і сумнівів у процесі визнання чи невизнання радянської влади швидше долали ті вчителі дореволюційної школи, які мали робоче або селянське походження, воювали. Саме вони після подій жовтня 1917 р. продовжували працювати, складаючи актив з шкільного будівництва на новій основі. Ю. П. Пашковський, А. Ю. Дунаєвський, Н. В. Супруненко, І. М. Лук, П. Стодоля, А. Сергієнко, В. Парфенюк, Я. К. Притика — ось лише деякі із вказаних вчителів [47]. Так, наприклад, учитель І. М. Краснопольський, — виходець із бідного селянства, закінчив початкову школу, у 16 років почав працювати в сільській школі, віддавав немало часу приділяючи культурно-освітній роботі серед селян. У 1914 р. його мобілізували на Першу світову війну, у 1917 р. було обрано до Центрального солдатського комітету Південно-Західної області, у складі якого вів боротьбу з поміщиками і царизмом. У 1918 р. повернувся до учительської діяльності в с. Грузянське на Одещині. Пізніше за свою активну роботу у сфері освіти його нагороджено орденом Трудового Червоного Прапора [10, с. 2].

Висновки. Таким чином, незважаючи на численні персоніфіковані приклади визнання або нейтрального ставлення до радянської влади, основна маса старої інтелігенції України не визнала останню. Очікуваний нейтралізм, вимушена або реальна аполітичність, сподівання на випадкове й тимчасове існування радянської влади тощо були поширеними серед багатьох представників старої інтелігенції, яка не припиняла своєї професійної діяльності.

Як відомо, класики марксизму, а потім і Ленін та більшовицька партія, сподівалися, що процес переходу на сторону радянської влади старої інтелігенції буде недовготривалим і не надто складним. Соціальна практика, особливо в Україні, де до цього ще додавалися проблема необхідності вирішення національного питання й гострота революційної та громадянської воєн, засвідчила: процеси залучення старої інтелігенції виявилися надзвичайно складними, болісними і довготривалими. І Ленін, який до цього, наголошуючи на необхідності залучення інтелігенції до соціалістичного будівництва, планував, що цей процес відбуватиметься переважно мирно, з кінця 1917 р. закликав до «нешадного воєнного придушення вчорашніх рабовласників (капіталістів) і зграї їх лакеїв — панів буржуазних інтелігентів». Він зазначав: «Ми були завжди організаторами і начальниками, ми командували — так говорять і думають вчорашні рабовласники та їх прикажчики з інтелігенції — ми хочемо лишитися такими, ми не станемо слухатись «просто народдя», робітників і селян, ми не скоримося їм, ми перетворимо знання в знаряддя захисту привілеїв грошового мішка і панування капіталу над народом» [26, с. 191]. В. Ленін підкреслював: вони не вірять в силу народу і переконані, що «без нас не обійтись». В. Ленін стверджував: «Їх нахабний розрахунок не справдиться: освічені люди вже тепер виділяються, переходячи на сторону народу, на сторону трудящих, допомагаючи ламати опір слуг капіталу» [26, с. 192]. А насправді, як ми пересвідчилися на практичному матеріалі, певний прошарок старої інтелігенції дійсно з різних причин

продовжував професійну діяльність, деякі публічно і, зазвичай, вимушено визнали радянську владу, але основна маса старої інтелігенції з різних чинників не визнавала її. Саме тому Ленін почав наголошувати на необхідності насильницьких дій стосовно основної маси інтелігенції, що потім призвело до фактичної фізичної і моральної її ліквідації.

Список використаних джерел

1. Багалій Д. Автобіографія: п'ядесят літ на сторожі української науки та культури / Дмитро Багалій ; Укр. Акад. наук. — Київ : Друк. Укр. Акад. наук, 1927. — 169 с.
2. Бардин И. П. Жизнь инженера / И. П. Бардин. — Новосибирск : Новосиб. обл. изд., 1939. — 192 с.
3. Бардин И. П. Перспективы развития древесноугольной металлургии на Урале / И. П. Бардин // Избранные труды. — М., 1963. — С. 143–168.
4. Блок А. А. Интеллигенция и революция / А. А. Блок // Сочинения : в 2 т. — М., 1955. — Т. 2. — С. 218–228.
5. Венгров Н. Путь Александра Блока / Натан Венгров. — М. : Изд-во АН СССР, 1963. — 415 с.
6. Вшанування 30-ти річного ювілею проф. Оппокова // Вісті ВУЦВК. — 1925. — 1 січ. (№ 1). — С. 4.
7. Горный инженер Степан Михайлович Логинов // Инженерный работник. — 1925. — № 11. — С. 1–3.
8. Граве Дмитро Олександрович (1863–1939 рр.) // Культурне будівництво в Українській РСР: важливіші рішення Комуністичної партії і радянського уряду, 1917–1959 рр. : зб. док. : у 2 т. / М-во культури УРСР [та ін.]. — Київ, 1959. — Т. 1: (1917 — червень 1941 рр.). — С. 859.
9. Дольд Ю. В. Г. Короленко (до 15-річчя з дня смерті) / Ю. Дольд // Комуніст. — 1936. — 25 груд. (№ 296). — С. 3.
10. З нашого активу : [до ювілею газети «Народний учитель»] // Народний учитель. — 1928. — 5 січ. — С. 2.
11. Звіт художньої секції при Київському губернському відділі народної освіти про діяльність за період з 16 березня по 14 квітня 1919 р. // Культурне будівництво в Українській РСР, 1917–1927 : зб. док. і матеріалів / Голов. архів. упр. при Раді Міністрів УРСР [та ін.]. — Київ, 1979. — С. 97–100.
12. Золотоверхий І. Д. Становлення української радянської культури (1917–1920 рр.) / І. Д. Золотоверхий ; ред. М. В. Коваль. — Київ : Вид-во АН УРСР, 1961. — 424 с.
13. Із протоколу засідання Наркомосу УРСР про присвоєння М. І. Донцю звання заслуженого артиста УСРР від 26 січня 1924 р. // Культурне будівництво в Українській РСР, 1917–1927 : зб. док. і матеріалів / Голов. архів. упр. при Раді Міністрів УРСР [та ін.]. — Київ, 1979. — С. 314.
14. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, ф. 1, № 26802, арк. 1.
15. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, ф. 1, № 23932.

16. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, ф. XX, № 109, арк. 1.
17. Інформаційне повідомлення Київського губернського відділу народної освіти про відкриття у м. Києві літніх курсів по підготовці кадрів для єдиної трудової школи // Культурне будівництво в Українській РСР, 1917–1927 : зб. док. і матеріалів / Голов. архів. упр. при Раді Міністрів УРСР [та ін.]. — Київ, 1979. — С. 126–128.
18. К 80-летию со дня рождения акад. И. П. Павлова // Правда. — 1929. — 27 сент. — С. 3.
19. Касьянов Г. В. Українська інтелігенція 1920-х — 30-х років: соціальний портрет та історична доля / Г. В. Касьянов. — Київ : Глобус ; Коломия : Вік ; Едмонд : Вид-во Канад. ін-ту Укр. Студій, 1992. — 176 с.
20. Кримський Агатангел Юхимович (1871–1942) // Культурне будівництво в Українській РСР, 1917–1927 : зб. док. і матеріалів / Голов. архів. упр. при Раді Міністрів УРСР [та ін.]. — Київ, 1979. — С. 601.
21. Культурне будівництво в Українській РСР, 1917–1927 : зб. док. і матеріалів / Голов. архів. упр. при Раді Міністрів УРСР [та ін.]. — Київ : Наук. думка, 1979. — 665 с.
22. Ленін В. І. Завдання революційної молоді: лист перший / В. І. Ленін // Повне збір. творів : у 55 т. : пер. з 5 рос. вид. — Київ, 1970. — Т. 7. — С. 324–337.
23. Ленін В. І. Нова демократія / В. І. Ленін // Повне збір. творів : у 55 т. : пер. з 5 рос. вид. — Київ, 1972. — Т. 22. — С. 288–289.
24. Ленін В. І. О. М. Горькому: [лист від 15 верес. 1919 р.] / В. І. Ленін // Повне збір. творів : у 55 т. : пер. з 5 рос. вид. — Київ, 1975. — Т. 51. — С. 47–49.
25. Ленін В. І. Чому соціал-демократія повинна оголосити рішучу і нещадну війну соціалістам-революціонерам? / В. І. Ленін // Повне збір. творів : у 55 т. : пер. з 5 рос. вид. — Київ, 1969. — Т. 6. — С. 349–352.
26. Ленін В. І. Як організувати змагання? / В. І. Ленін // Повне збір. творів : у 55 т. : пер. з 5 рос. вид. — Київ, 1973. — Т. 35. — С. 189–198.
27. Литвинова В. П. Про ставлення буржуазної технічної інтелігенції України до Великої Жовтневої соціалістичної революції / В. П. Литвинова // Питання історії СРСР : республ. міжвід. темат. наук. зб. — Харків, 1976. — Вип. 21 — С. 35–43.
28. Маркс К. Маніфест Комуністичної партії / К. Маркс, Ф. Енгельс // Твори : у 50 т. — Київ, 1959. — Т. 4. — С. 405–441.
29. Микитенко І. Українська пролетарська література : доповідь / І. Микитенко // Вісті ВУЦВК. — 1930. — 18 листоп. (№ 267). — С. 6.
30. Мізерницький О. 30 років творчої роботи: 1 березня — день ювілею 30-річної діяльності Якова Теофановича Чепіги. Перший з перших / О. Мізерницький // Народний учитель. — 1926. — 10 берез. (№ 10). — С. 2.
31. Москвин И. М. Речь на совещании агитаторов, пропагандистов и беседчиков Фрунзенского избирательного округа г. Москвы / И. М. Москвин // Мастера искусств депутаты Верховного Совета СССР. — М., 1938. — С. 108–110.

32. Москвич Л. Г. Видатний історик, археограф-архівіст (до 120-річчя від дня народження О. І. Левницького) / Л. Г. Москвич, А. І. Сторчак // Укр. іст. журн. — 1968. — № 12. — С. 125–129.
33. Музиченко О. Ф. 25 років на ниві освіти / О. Ф. Музиченко // Народний учитель. — 1925. — 22 груд. — С. 2.
34. Ніколаєнко В. Ю. Жовтнева революція і докорінна перебудова народної освіти на Україні (1917–1921 рр.) / В. Ю. Ніколаєнко // Наук. пр. з історії КПРС : міжвід. наук. зб. — Київ, 1965. — Вип. 5. — С. 13–29.
35. Новиков С. А. Климент Аркадьевич Тимирязев: биограф. очерк / С. А. Новиков // Сочинения : в 4 т. / К. А. Тимирязев. — М., 1937. — Т. 1. — С. 49–160.
36. Пицьк Н. Е. Александр Александрович Богомолец / Н. Е. Пицьк. — М. : Наука, 1970. — 303 с.
37. Про Українську Академію наук : постанова Раднаркому УСРР від 25 січ. 1921 р. // Культурне будівництво в Українській РСР, 1917–1927 : зб. док. і матеріалів / Голов. архів. упр. при Раді Міністрів УРСР [та ін.]. — Київ, 1979. — С. 177–178.
38. Протоколи шестого съезда РСДРП (большевиков). Август 1917 г. / Ин-т марксизма-ленинизма при ЦК КПСС. — М. : Госполитиздат, 1958. — 487 с. — (Протоколы и стенографические отчеты съездов и конференций КПСС).
39. Резолюція I Всеукраїнського з'їзду Рад «Про самовизначення України» від 12 грудня 1917 р. // Культурне будівництво в Українській РСР, 1917–1927 : зб. док. і матеріалів / Голов. архів. упр. при Раді Міністрів УРСР [та ін.]. — Київ, 1979. — С. 51–52.
40. 30 років на фронті освіти. Яків Теофанович Чепіга (Зеленкевич) / О. П. // Народний учитель. — 1926. — 24 лют. (№ 8). — С. 1.
41. Тутковський П. Автобіографія / Павло Тутковський ; Всеукр. акад. наук. — Київ : Вид. Акад. наук, 1929. — 20 с.
42. Федюкин С. А. Великий Октябрь и интеллигенция: из истории вовлечения старой интеллигенции в строительство социализма / С. А. Федюкин ; АН СССР, Ин-т истории СССР. — М. : Наука, 1972. — 471 с.
43. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 166, оп. 5, од. зб. 1189, арк. 13, 15.
44. ЦДАВО України, ф. 331, оп. 1, од. зб. 193.
45. ЦДАВО України, ф. 2708, оп. 1, од. зб. 44, арк. 1–4.
46. ЦДАВО України, ф. 331, оп. 1, од. зб. 211, арк. 149–151.
47. ЦДАВО України, ф. 599, оп. 3, од. зб. 1401, арк. 772, 784, 785.
48. Чепіга. Пам'яті громадсько-професійного діяча-вчителя : [А. І. Лещенко] / Чепіга // Народний учитель. — 1926. — 3 берез. (№ 9). — С. 2.
49. Шейко В. М. Культура України, інтелігенція та революція (1917–1920 рр.) / В. М. Шейко // Культура України : зб. наук. пр. / М-во культури і туризму України, Харк. держ. акад. культури. — Харків, 2005. — Вип. 16: Мистецтвознавство. Філософія. — С. 20–34. — Бібліогр.: 53 назви.
50. Экономическая контрреволюция в Донбассе: (итоги шахтинского дела) : ст. и док. / под общ. ред. Н. В. Крыленко. — М. : Юрид. изд-во НКЮ РСФСР, 1928. — 306 с.

References

1. Bahalii D. Avtobiohrafiia : piadesiat lit na storozhi ukrainskoi nauky ta kultury / Dmytro Bahalii ; Ukr. Akad. nauk. — Kyiv : Druk. Ukr. Akad. nauk, 1927. — 169 s.
2. Bardin I. P. Zhizn inzhenera / I. P. Bardin. — Novosibirsk : Novosib. obl. izd., 1939. — 192 s.
3. Bardin I. P. Perspektivy razvitiya drevesnougolnoy metallurgii na Urale / I. P. Bardin // Izbrannyye trudy. — M.: 1963. — S. 143–168.
4. Blok A. A. Intelligentsiya i revolyutsiya / A. A. Blok // Sochineniya : v 2 t. — M., 1955. — T. 2. — S. 218–228.
3. 5. Vengrov N. Put Aleksandra Bloka / Natan Vengrov. — M. : Izd-vo AN SSSR, 1963. — 415 s.
4. Vshanuvannia 30-ty richnoho yuvileiu prof. Oppokova // Visti VUTsVK. — 1925. — 1 sich. (№ 1). — S. 4.
5. Gornyy inzhener Stepan Mikhaylovich Loginov // Inzhenernyy rabotnik. — 1925. — № 11. — S. 1–3.
6. Hrave Dmytro Oleksandrovych (1863–1939 rr.) // Kulturne budivnytstvo v Ukrainskii RSR : vazhlyvishi rishennia Komunistychnoi partii i radianskoho uriadu, 1917–1959 rr. : zb. dok. : u 2 t. / M-vo kultury URSSR [ta in.]. — Kyiv, 1959. — T. 1 : (1917 — cherven 1941 rr.). — S. 859.
7. Dold Yu. V. H. Korolenko (do 15-richchia z dnia smerti) / Yu. Dold // Komunist. — 1936. — 25 hrud. (№ 296). — S. 3.
8. Z nashoho aktyvu : [do yuvileiu hazety «Narodnyi uchytel»] // Narodnyi uchytel. — 1928. — 5 sich. — S. 2.
9. Zvit khudozhnoi sektsii pry Kyivskomu hubernskomu viddili narodnoi osvity pro diialnist za period z 16 bereznia po 14 kvitnia 1919 r. // Kulturne budivnytstvo v Ukrainskii RSR, 1917–1927 : zb. dok. i materialiv / Holov. arkhiv. upr. pry Radi Ministriv URSSR [ta in.]. — Kyiv, 1979. — S. 97–100.
10. Zolotoverkhyi I. D. Stanovlennia ukrainskoi radianskoi kultury (1917–1920 rr.) / I. D. Zolotoverkhyi ; red. M. V. Koval. — Kyiv : Vyd-vo AN URSSR, 1961. — 424 s.
11. Iz protokolu zasidannia Narkomosu URSSR pro prysvoiennia M. I. Dontsiu zvannia zasluženoho artysta USRR vid 26 sichnia 1924 r. // Kulturne budivnytstvo v Ukrainskii RSR, 1917–1927 : zb. dok. i materialiv / Holov. arkhiv. upr. pry Radi Ministriv URSSR [ta in.]. — Kyiv, 1979. — S. 314.
12. Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho, f. 1, № 26802, ark. 1.
13. Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho, f. 1, № 23932.
14. Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho, f. XX, № 109, ark. 1.
15. Informatsiine povidomlennia Kyivskoho hubernskoho viddilu narodnoi osvity pro vidkryttia u m. Kyievi litnikh kursiv po pidhotovtsi kadriv dlia yedynoi trudovoi shkoly // Kulturne budivnytstvo v Ukrainskii RSR, 1917–1927 : zb.

- dok. i materialiv / Holov. arkhiv. upr. pry Radi Ministriv URSR [ta in.]. — Kyiv, 1979. — S. 126–128.
16. K 80-letyiu so dnia rozhdenyia akad. I. P. Pavlova // Pravda. — 1929. — 27 sent. — S. 3.
  19. Kasianov H. V. Ukrainska intelihentsiia 1920-kh — 30-kh rokiv: sotsialnyi portret ta istorychna dolia / H. V. Kasianov. — Kyiv : Hlobus ; Kolomyia : Vik ; Edmond : Vyd-vo Kanad. in-tu Ukr. Studii, 1992. — 176 s.
  20. Krymskyi Ahatanhel Yukhymovych (1871–1942) // Kulturne budivnytstvo v Ukrainskii RSR, 1917–1927 : zb. dok. i materialiv / Holov. arkhiv. upr. pry Radi Ministriv URSR [ta in.]. — Kyiv, 1979. — S. 601.
  21. Kulturne budivnytstvo v Ukrainskii RSR, 1917–1927 : zb. dok. i materialiv / Holov. arkhiv. upr. pry Radi Ministriv URSR [ta in.]. — Kyiv : Nauk. dumka, 1979. — 665 s.
  22. Lenin V. I. Zavdannia revoliutsiinoi molodi: lyst pershyi / V. I. Lenin // Povne zibr. tvoriv : u 55 t. : per. z 5 ros. vyd. — Kyiv, 1970. — T. 7. — S. 324–337.
  23. Lenin V. I. Nova demokratiiia / V. I. Lenin // Povne zibr. tvoriv : u 55 t. : per. z 5 ros. vyd. — Kyiv, 1972. — T. 22. — S. 288–289.
  24. Lenin V. I. O. M. Horkomu: [lyst vid 15 veres. 1919 r.] / V. I. Lenin // Povne zibr. tvoriv : u 55 t. : per. z 5 ros. vyd. — Kyiv, 1975. — T. 51. — S. 47–49.
  25. Lenin V. I. Chomu sotsial-demokratiiia povynna oholosyty rishuchu i neshchadnu viinu sotsialistam-revoliutsioneram? / V. I. Lenin // Povne zibr. tvoriv : u 55 t. : per. z 5 ros. vyd. — Kyiv, 1969. — T. 6. — S. 349–352.
  26. Lenin V. I. Yak orhanizuvaty zmahannia? / V. I. Lenin // Povne zibr. tvoriv : u 55 t. : per. z 5 ros. vyd. — Kyiv, 1973. — T. 35. — S. 189–198.
  27. Lytvynova V. P. Pro stavlennia burzhuaaznoi tekhnichnoi intelihentsii Ukrainy do Velykoi Zhovtnevoi sotsialistychnoi revoliutsii / V. P. Lytvynova // Pytannia istorii SRSR : respubl. mizhvid. temat. nauk. zb. — Kharkiv, 1976. — Vyp. 21 — S. 35–43.
  28. Marks K. Manifest Komunistychnoi partii / K. Marks, F. Enhels // Tvory : u 50 t. — Kyiv, 1959. — T. 4. — S. 405–441.
  29. Mykytenko I. Ukrainska proletarska literatura : dopovid / I. Mykytenko // Visti VUTsVK. — 1930. — 18 lystop. (№ 267)— S. 6.
  30. Mizernytskyi O. 30 rokiv tvorchoi roboty : 1 bereznia — den yuvileiu 30-richnoi diialnosti Yakova Teofanovycha Chepihy. Pershyi z pershykh / O. Mizernytskyi // Narodnyi uchytel. — 1926. — 10 berez. (№ 10). — S. 2.
  31. Moskvyn I. M. Rech na soveshchaniia agitatorov, propagandystov i besedchikov Frunzenskogo izbiratel'nogo okruga g. Moskvy / I. M. Moskvyn // Mastera iskusstv deputaty Verkhovnogo Soveta SSSR. — M., 1938. — S. 108–110.
  32. Moskvych L. H. Vydatnyi istoryk, arkhieohraf-arkhivist (do 120-richchia vid dnia narodzhennia O. I. Levytskoho) / L. H. Moskvych, A. I. Storchak // Ukr. ist. zhurn. — 1968. — № 12. — S. 125–129.
  33. Muzychenko O. F. 25 rokiv na nyvi osvity / O. F. Muzychenko // Narodnyi uchytel. — 1925. — 22 hrud. — S. 2.
  34. Nikolaienko V. Yu. Zhovtneva revoliutsiia i dokorinna perebudova narodnoi

- osvity na Ukraini (1917–1921 rr.) / V. Yu. Nikolaienko // *Nauk. pr. z istorii KPRS : mizhvid. nauk. zb.* — Kyiv, 1965. — Vyp. 5. — S. 13–29.
35. Novikov S. A. Kliment Arkadyevich Timiryazev : biogr. ocherk / S. A. Novikov // *Sochineniya : v 4 t. / K. A. Timiryazev.* — M., 1937. — T. 1. — S. 49–160.
  36. Pitsyk N. E. Aleksandr Aleksandrovich Bogomolets / N. E. Pitsyk. — M. : Nauka. 1970. — 303 s.
  37. Pro Ukrainsku Akademiiu nauk : postanova Radnarkomu USRR vid 25 sich. 1921 r. // *Kulturne budivnytstvo v Ukrainskii RSR, 1917–1927 : zb. dok. i materialiv / Holov. arkhiv. upr. pry Radi Ministriv URSR [ta in.].* — Kyiv, 1979. — S. 177–178.
  38. Protokoly shestogo syezda RSDRP (bolshevikov). Avgust 1917 g. / In-t marksizma-leninizma pri TsK KPSS. — M. : Gospolitizdat. 1958. — 487 s. — (Protokoly i stenograficheskiye otchety syezdov i konferentsiy KPSS).
  39. Rezoliutsiia I Vseukrainskoho zizdu Rad «Pro samovyznachennia Ukrainy» vid 12 hrudnia 1917 r. // *Kulturne budivnytstvo v Ukrainskii RSR, 1917–1927 : zb. dok. i materialiv / Holov. arkhiv. upr. pry Radi Ministriv URSR [ta in.].* — Kyiv, 1979. — S. 51–52.
  40. 30 rokiv na fronti osvity. Yakiv Teofanovych Chepiha (Zelenkevych) / O. P. // *Narodnyi uchytel.* — 1926. — 24 liut. (№ 8). — S. 1.
  41. Tutkovskiy P. Avtobiografiia / Pavlo Tutkovskiy ; Vseukr. akad. nauk. — Kyiv : Vyd. Akad. nauk, 1929. — 20 s.
  42. Fedyukin S. A. Velikiy Oktyabr i intelligentsiya: iz istorii vovlecheniya staroy intelligentsii v stroitelstvo sotsializma / S. A. Fedyukin ; AN SSSR. In-t istorii SSSR. — M. : Nauka. 1972. — 471 s.
  43. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchikh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy (TsDAVO Ukrainy), f. 166, op. 5, od. zb. 1189, ark. 13, 15.
  44. TsDAVO Ukrainy, f. 331, op. 1, od. zb. 193.
  45. TsDAVO Ukrainy, f. 2708, op. 1, od. zb. 44, ark. 1–4.
  46. TsDAVO Ukrainy, f. 331, op. 1, od. zb. 211, ark. 149–151.
  47. TsDAVO Ukrainy, f. 599, op. 3, od. zb. 1401, ark. 772, 784, 785.
  48. Chepiha. Pamiati hromadsko-profesiinoho diiacha-vchytelia : [A. I. Leshchenko] / Chepiha // *Narodnyi uchytel.* — 1926. — 3 berez. (№ 9). — S. 2.
  49. Sheiko V. M. Kultura Ukrainy, intelihentsiia ta revoliutsiia (1917–1920 rr.) / V. M. Sheiko // *Kultura Ukrainy : zb. nauk. pr. / M-vo kultury i turyzmu Ukrainy, Khark. derzh. akad. kultury.* — Kh., 2005. — Vyp. 16: Mystetstvoznavstvo. Filosofii. — S. 20–34. — Bibliohr.: 53 nazvy.
  50. Ekonomicheskaya kontrrevolyutsiya v Donbasse: (itogi shakhtinskogo dela) : st. i dok. / pod obshch. red. N. V. Krylenko. — M. : Yurid. izd-vo NKYu RSFSR. 1928. — 306 s.

■ UDC 94(477):323.27] "1917.10"

V. M. Sheyko., Doctor of Historical Sciences, Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

THE OCTOBER COUP OF 1917 AND THE INTELLIGENTSIA IN UKRAINE

The aim of this paper is to examine the transformation processes of social, political and professional views of the old intelligentsia in Ukraine after the Bolshevik coup in 1917, to present the evolution of interrelations between the intelligentsia and the authorities.

Research methodology. In this paper the author used principles and methods of culturology, comparative science and narratology. These methods allow us to analyze the main processes of interrelations between the authorities, including the Soviet government, and the old intelligentsia, to demonstrate the social background, political and professional views of the intelligentsia on the Soviet authorities in Ukraine after the October Revolution of 1917.

Results. Particular attention is paid to examining the relationship between various social groups of the intelligentsia, on the one hand, and the Soviet authorities and the Bolshevik party in Ukraine, on the other. The paper identifies the features of these in Ukraine, the principles of the attitude of the Soviet government and the Bolshevik party to the old intelligentsia of Ukraine.

Novelty. The author used a lot of archive information to examine the evolution of interrelations between the old intelligentsia and the Soviet authorities after the October events of 1917 in Ukraine. The study focuses on examining the events through the fate of various strata of the intelligentsia and the individual representatives.

The practical significance. The information contained in this paper may be used for further research and developing new courses in cultural studies as well as in history and theory of Ukrainian culture in institutions of higher education.

Keywords: *the intelligentsia, Soviet authorities, revolution, national culture.*

Надійшла до редколегії 03.04.2017 р.